

Tanulók a nyelvi előkészítő képzésben

Az Oktatásért Közalapítvány támogatásával a Felsőoktatási Kutatóintézetben kutatást folytattunk a nyelvi előkészítő képzésről.¹ A kutatás célja annak elemzése, hogy milyen iskolák és milyen társadalmi háttérrel rendelkező diákok profitálnak leginkább a programból.

Kutatásunk során (2007-ben) 200 iskolát látogattunk meg, kérdőíves és interjú vizsgálatot végeztünk az intézmények vezetőivel és a tanulókkal. A tanulói adatfelvételen minden iskolában öt nyelvi előkészítő évfolyamon és öt hagyományos képzésben tanuló kérdeztünk meg.² A kontrollcsoportos lekérdezés lehetővé teszi, hogy elemezzük az iskolák tanulói összetételét, megvizsgáljuk, hogy milyen különbségek vannak a hagyományos és a nyelvi előkészítőn tanuló diákok között.

Tanulmányunk a tanulói adatokon keresztül bemutatja a középiskolások általános iskolai pályafutását, pályaválasztását és részvételüket az árnyékoktatásban (kiegészítő magánoktatásban).³ Az összehasonlítás során külön kezeljük a gimnáziumi és a szakközépiskolai, valamint a nyelvi és nem nyelvi képzésben résztvevőket.

A tanulók általános iskolai pályafutása

A tanulók egyharmada járt tagozatos osztályba az általános iskolában, közöttük a legtöbben (41%-uk) nyelvtagozatra. A tagozatra járók arányában képzési típusok szerint nincs különbség, viszont a tanulmányi eredmények már eltérnek. A hagyományos és a nyelvi előkészítő képzésben is a gimnazisták átlagai háromtizeddel jobbak, mint a szakközépiskolásoké.

1. táblázat: Általános iskolai tanulmányi átlag a képzési típus szerint

	Tanulmányi átlag	Esetszám
Nyelvi előkészítő		
Gimnázium	4,4	550
Szakközépiskola	4,1	418
Középiskola		
Gimnázium	4,4	485
Szakközépiskola	4,1	436
Átlag	4,3	1889

Forrás: NYEK, Tanulói kérdőív 2007.

1 2004 óta működő képzési forma, melyet gimnázium és szakközépiskola indíthat 9. évfolyamon. Célja intenzív nyelvi képzés.

2 Összesen 1947 tanulói kérdőív készült el, ebből 993 nyelvi előkészítőn és 954 nem nyelvi előkészítőn tanuló töltötte ki kérdőívünket.

3 Gordon Győri János (2008) Tömegoktatás és kiegészítő magánoktatás-ipar. *Educatio*, No. 2. pp. 263–274.

Az általános iskolai eredményt nem befolyásolja az, hogy ki milyen osztályba járt (normál vagy tagozatos), viszont az igen, hogy milyen családba született. Minél magasabb az apa iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy tagozatos osztályba járt a gyereke, valamint minél magasabb az apa iskolai végzettsége, annál magasabb a gyerek általános iskolai átlaga is.

2. táblázat: A tanuló általános iskolai eredménye az apa végzettsége szerint (%-ban)

Végzettség	Tanulmányi átlag	Tagozatra járt-e (%)	Esetszám
Alapfokú	4,0	33,3	131
Szaktanács	4,2	28,1	315
Szakközépiskola, technikum	4,3	36,4	422
Gimnázium	4,3	38,2	322
Főiskola	4,3	39,1	448
Egyetem	4,4	42,0	187
Átlag	4,3	34,9	1825

Forrás: NYEK, Tanulói kérdőív 2007.

Ugyanez figyelhető meg, ha az apák foglalkozásával vetjük össze az adatokat. A vezető és értelmiségi apák gyermekei gyakrabban járnak tagozatos osztályokba, illetve jobb tanulmányi eredményt érnek el, mint a többi szülő gyereke.

Egy országos (minden képzési típusra kiterjedő) tanulói vizsgálat eredményei szerint, az általános iskolai felső tagozatos tanulók 5–10 százaléka vesz részt iskolán kívüli nyelvoktatásban.⁴ Kutatásunk adatai azonban jóval magasabb részvételi arányt mutatnak, *a tanulók egyharmada járt nyelvi különóra általános iskolai tanulmányai alatt*. A tanulók fele heti egy, egyharmaduk heti kettő, a maradék bő egytizedük pedig még ennél is több időt szánt nyelvtanulásra. A tanulók többsége a magántanárokat preferálta, mert mindössze 12 százalékuk járt nyelviskolába. A tanulók kétharmada angol tanult, a többiek németet, mindössze ketten akadtak, akik más nyelvet tanultak a különórákon.

Képzési típus szerint a gimnazisták nagyobb arányban választották a nyelvtanulás eme formáját, mint a szakközépiskolások. Azt is megfigyelhetjük, hogy *a nyelvi előkészítőre járók körében magasabb a külön nyelvet tanulók száma*. A nyelvi előkészítő szakközépiskolások körében még többen jártak különóra a hagyományos képzéshez képest, mint a gimnazisták körében. Szakmák szerint is eltéréseket tapasztalunk. Az elit szakmákat tanulók között mind a nyelvi, mind a hagyományos képzésben magasabb a különóra járók aránya.

Ahogy az általános iskolai jegyeket is az apa iskolázottsága és foglalkozása jelentősen befolyásolta, úgy a különóra járásban is megfigyelhetjük ugyanezeket a hatásokat. Minél magasabb az apa végzettsége, annál valószínűbb, hogy gyermeke különóra járt az általános iskolában. A nyelvválasztásra is hatással van az apa végzettsége, a felsőfokú végzettséggel rendelkező apák főként az angol nyelv tanulását preferálják.

Nemcsak az iskolázottság, hanem a foglalkozás terén is ugyanezt tapasztaljuk. A vezető vagy értelmiségi munkakörben dolgozó apák gyermekei gyakrabban járnak különóra, mint a többi gyerek, illetve ezekben a családokban gyakrabban tanul a gyerek angol nyelvet.

⁴ Imre Anna (2007) Nyelvoktatás, nyelvtanulás, nyelvtudás a középfokú oktatásban. In: *Fókuszban a nyelvtanulás*. Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.

3. táblázat: Járt-e különóra általános iskolában (%-ban)

	Járt	Esetszám
Nyelvi előkészítő		
Gimnázium	37,3	565
Elit szakközépiskola	34,0	144
Nem elit szakközépiskola	28,5	158
Középiskola		
Gimnázium	36,3	501
Elit szakközépiskola	27,5	167
Nem elit szakközépiskola	22,4	192
N %	32,8	1951

Forrás: NYEK, Tanulói kérdőív 2007.

4. táblázat: Különóra járás az apa végzettsége szerint (%-ban)

Végzettség	Járt különóra	Angolt tanult	Esetszám
Alapfokú	22,9	65,6	131
Szaktanárs	31,0	60,9	315
Szakközépiskola, technikum	32,4	61,0	422
Gimnázium	32,3	64,9	322
Főiskola	37,0	69,6	448
Egyetem	41,2	77,5	187
N %	33,2	64,9	1825

Forrás: NYEK, Tanulói kérdőív 2007.

Azt is megkérdeztük a tanulóktól, hogy miért ezt az iskolát választották. Az iskolaválasztás három legfontosabb szempontja:

- 1) magas színvonalú képzés,
- 2) jó nyelvoktatás,
- 3) jó eséllyel lehet bekerülni a felsőoktatásba.

A tanulók véleménye képzési programok szerint változik. *A gimnazisták pozitívabban vélekednek a választott iskoláról, színvonalasabbnak, jobbnak gondolják, mint a szakközépiskolások.* Emellett a gimnazisták a felsőfokú továbbtanulás, a szakközépiskolások pedig a munkavállalás mérlegelése miatt választották iskolájukat. A hagyományos és a nyelvi előkészítő képzésbe járók között főként a nyelvoktatás megítélésében van különbség. A nyelvi előkészítőre járók véleménye sokkal pozitívabb, mint a hagyományos képzésben tanulóké. Azt is láthatjuk, hogy a nyelvi program tanulói a tanárokról is kedvezőbben vélekednek. A nyelvi programon belül is megmarad a képzési programok szerinti különbség, de nem olyan nagymértékű, mint a hagyományos képzésben, jobban közelít egymáshoz a két csoport. A nyelvi program további sajátossága, hogy a gimnazisták közül kevesebb választották ezt az iskolát a felsőfokú továbbtanulás miatt, mint a hagyományos képzésben, viszont a szakközépiskolások többen. A nyelvi előkészítőn tanuló gimnazisták iskolaválasztását tehát kifejezetten a nyelvoktatás motiválta.

Szaktanárs szerint csak a nyelvi képzés megítélésében van különbség. A hagyományos és a nyelvi képzésben is, a fehérgalléros szaktanárs tanulói körében az iskolaválasztás gyakoribb oka a jó nyelvoktatás, mint az ipari szaktanárs tanulók között.

5. táblázat: Miért választották ezt az iskolát I. (%-ban)

	Színvonalas képzés	Jó nyelvoktatás	Jó tanárok	Felsőfokú továbbtanulás	Munkavál- talás	Esetszám
Nyelvi előkészítő						
Gimnázium	43,2	65,9	38,0	45,5	20,2	565
Szakközépiskola	39,2	57,3	31,5	35,5	41,5	431
Középiskola						
Gimnázium	47,1	34,9	36,3	53,5	20,4	501
Szakközépiskola	39,9	20,0	26,9	33,0	44,7	454
N %	42,4	45,3	33,6	42,4	30,7	1951

Forrás: NYEK, Tanulói kérdőív 2007.

Az iskolaválasztást egyéb racionális és érzelmi szempontok is befolyásolták. Így a döntések közel egyharmadában az is szerepet játszott, hogy könnyen megközelíthető legyen. Azt tapasztaljuk, hogy a gimnazistáknál ez fontosabb szempont volt, mint a szakközépiskolásoknál. A gimnazistáknál viszont jobban dominált a kortárs kapcsolat, közöttük többen is azért választották ezt az iskolát, mert a barátai is ide jelentkeztek. Csak a hagyományos szakközépiskolai képzésben tanulók között fordulnak elő nagyobb számban olyan gyerekek, akik kényszerből választották ezt az iskolát, véleményük szerint máshová úgysem vették volna fel őket.

6. táblázat: Miért választották ezt az iskolát II. (%-ban)

	Barátai is ide járnak	Közel van	Máshova nem vették volna fel	Esetszám
Nyelvi előkészítő				
Gimnázium	22,7	39,0	2,8	565
Szakközépiskola	20,2	19,7	2,8	431
Középiskola				
Gimnázium	23,2	39,7	1,8	501
Szakközépiskola	18,1	21,8	4,2	454
N %	21,2	30,9	2,9	1951

Forrás: NYEK, Tanulói kérdőív 2007.

Szakmák szerint a következő különbségek mutatkoznak a szakközépiskolások között. A nyelvi előkészítőn elit szakmákat tanulók között gyakoribb, hogy barátaik miatt választották iskolájukat, illetve azért mert lakóhelyükhöz ez volt a legközelebb. A hagyományos szakközépiskolai oktatásban ezek a szempontok nem játszottak szerepet, közöttük csak egyetlen jellemző tér el szignifikánsan. Az ipari szakmákat tanulók körében vannak a legtöbben azok, akik azért választották iskolájukat, mert úgy vélték, hogy máshová nem vették volna fel őket.

A nyelvi előkészítő képzést ugyanolyan arányban preferálták a szülők, mint a gyerekek saját maguk. Az általános iskolai tanárok befolyása a legkisebb (15%) és képzési típus szerint nincs különbség a válaszadók között. Még a barátok javaslata is gyakoribb, mint a tanároké. A gimnazisták esetében a saját és a család ambíciója is erősebb, mint a szakközépiskolások körében.

7. táblázat: Ki javasolta a nyelvi előkészítő képzést (%-ban)

	Szülő	Barátok	Maga	Esetszám
Nyelvi előkészítő				
Gimnázium	66,2	18,1	65,9	557
Szakközépiskola	59,6	14,0	61,3	421
N %	63,4	16,4	63,9	978

Forrás: NYEK, Tanulói kérdőív 2007.

A tanulók 13 százaléka azért jelentkezett a nyelvi programra, hogy hiányos nyelvtudását pótolja. Ugyanennyien vannak azok, akik egy új nyelv megtanulása miatt jelentkeztek. A legtöbben viszont azért, hogy továbbfejlesszék a már tanult nyelvet. Ebben nincs jelentős különbség a szakközépiskolások és a gimnazisták között. A vélemények leginkább az általános iskolai eredmények alapján térnek el. A tagozatos osztályokba járók és a jobb tanulmányi eredménnyel rendelkezők körében többen vannak azok, akik egy új nyelv tanulása miatt választották a nyelvi előkészítőt.

8. táblázat: Általános iskolai tanulmányi átlag

	Átlag	Esetszám
Hiányos nyelvtudását akarta pótolni	4,1	125
Már tanult nyelvet akarta továbbfejleszteni	4,3	663
Új nyelvet akart tanulni	4,4	128
Átlag	4,3	945

Forrás: NYEK, Tanulói kérdőív 2007.

A hagyományos képzésre járóktól is megkérdeztük, hogy jelentkeztek-e a nyelvi előkészítő évfolyamra. A tanulók több mint egyötöde sikertelenül próbálkozott. A többség szerint azért nem vették fel őket, mert betelt a létszám, kevesebben vannak azok, akik gyenge általános iskolai eredményüket okolják.

A hagyományos képzésbe járók közel egyharmada azért nem jelentkezett a nyelvi programra, mert nem ismerte azt. A tanulók jellemzői szerint főként a szakközépiskolásoknak és az ország keleti részén lakóknak hiányosak az ismereteik. Habár már három éve fut a program, úgy tűnik még mindig kevés az iskolák képzést megismertető propagandája. Annak ellenére, hogy a tanulók több mint fele szeretett volna a nyelvi programba járni, ha lehetősége nyílt volna rá, mégis kevés tanuló érzi úgy, hogy hátrányt szenved, amiért nem járhatott oda. Csupán a tanulók egytizede érzi úgy, hogy emiatt gyengébb a nyelvtudása.

Adataink szerint a családok egyharmada járatta az általános iskolában nyelvi különóra-ra gyermekét és egy év intenzív nyelvtanulás után is a tanulók közül többen még most is nyelvi különóra-ra járnak. Igaz az általános iskolai tanulmányaik alatt kétszer többen jártak különóra-ra, mint a középiskolai tanulmányi idő alatt. Tény, hogy a tanulók 17 százaléka ma is az iskolai nyelvoktatás mellett magánúton is folytatja a nyelvtanulást. Ráadásul a nyelvi előkészítő évfolyamon tanulók és a hagyományos képzésben résztvevők között nincs semmi különbség. Tehát mindkét csoportból ugyanannyian járnak különóra-ra. Képzési típus szerint van csak különbség, mivel a szakközépiskolások körében csak feleannyian tanulnak magánúton, mint a gimnazisták között.

9. táblázat: Jár-e jelenleg különóra (%-ban)

	Jár	Esetszám
Nyelvi előkészítő		
Gimnázium	21,8	565
Szakközépiskola	11,6	431
Középiskola		
Gimnázium	22,6	501
Szakközépiskola	11,5	454
N %	17,4	1951

Forrás: NYEK, Tanulói kérdőív 2007.

Szakmák szerint a nyelvi előkészítő évfolyam tanulói között nem tapasztalunk különbséget, viszont a hagyományos képzésben tanulók között nagy az eltérés. Az elit szakmákat tanulók körében magasabb a magánúton tanulók aránya, mint a nem elit szakmákban.

A nyelvtudás elérésének érdekében a legnagyobb erőfeszítéseket a legiskolázottabb szülők teszik. Minél magasabb a szülő végzettsége, annál gyakrabban jár gyermeke különóra. Különösen az egyetemi végzettségű szülők ambicionálják azt, hogy gyermekük különóra járjon.

10. táblázat: Iskolán kívüli nyelvtanulás az apa végzettsége szerint

Végzettség	Különóra jár a tanuló	Esetszám
Alapfokú	12,5	92
Szakmunkás	12,8	534
Szakközépiskola, technikum	16,7	491
Gimnázium	16,9	126
Főiskola	21,7	247
Egyetem	29,5	219
Átlag	17,6	1709

Forrás: NYEK, Tanulói kérdőív 2007.

A szülők foglalkozása is hasonló eredményt mutat. Leginkább az értelmiségi szülők járatják gyermekeiket különóra (26,2%), legkevésbé pedig a szakmunkás szülők (10,6%).

A tanulók fele heti egy, a többiek heti két vagy több órában tanulnak nyelvet. Ahogyan azt az általános iskolai tanulmányi idő alatt folytatott nyelvtanuláshoz is megfigyelhettük, a diákok inkább a magántanókat preferálják, csak 14 százalékuk jár nyelviskolába. Főként a központi régióban élők és a fővárosiak választják a nyelvtanulás ez utóbbi formáját.

Elemzésünk arra mutat rá, hogy a középiskolások általános iskolai pályafutása és pályaválasztása, valamint a magánoktatásban való részvétele sokkal inkább függ a képzési típustól, mint attól, hogy nyelvi előkészítő programba jár-e a tanuló vagy sem. Vagyis a NYEK-es gimnazisták jobban hasonlítanak hagyományos gimnáziumi programba járó társaikhoz és ugyanez figyelhető meg a NYEK-es szakközépiskolások esetében is.

Fehérvári Anikó